

**XALQARO OBLIGATSIYALAR BOZORI ORQALI TIJORAT
BANKLARI LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH IMKONIYATLARI**

Isroilova Sitorabonu Qodirjon qizi,

Farg‘ona davlat texnika universiteti, “Moliya va buxgalteriya hisobi”

kafedraasi assistenti, e-mail: sitorabonu.isroilova@fstu.uz.

Yevroobligatsiyalar bozori hozirda dunyodagi eng yirik xalqaro qarz bozorlaridan biri sifatida shakllangan. Ma’lumotlarga ko‘ra, bugungi kungacha 130 dan ortiq davlatdan 12 mingdan ziyod yuridik shaxslar tomonidan umumiy qiymati 13,2 trillion yevrodan oshadigan yevroobligatsiyalar emissiya qilingan. Ushbu moliyaviy instrumentdan hukumatlar, xalqaro tashkilotlar, moliya institutlari hamda yirik korporatsiyalar foydalanadi. Yevroobligatsiyalarning asosiy afzalliklaridan biri shuki, ular Xalqaro Markaziy Depozitariylar (ICSDs) orqali keng ko‘lamli global investorlar bazasiga chiqish imkonini beradi.[1] Yevroobligatsiyalar (eurobond) — emitent mamlakatidan tashqarida qattiq valyutada joylashtiriladigan obligatsiyalar bo‘lib, hozirgi kunda ularni istalgan davlat chiqarishi mumkin. Ko‘pincha ushbu obligatsiyalar yevro yoki AQSH dollarida emissiya qilinadi. Masalan, yevrodollar yoki yevroiye obligatsiyalari shular jumlasidandir. Emitentlarning turiga qarab, yevroobligatsiyalar suveren (davlat) va korporativ ko‘rinishga bo‘linadi. [2] Shu nuqtai nazardan qaralganda, tijorat banklarini yevroobligatsiyalar orqali moliyalashtirish jarayoni ham o‘ziga xos afzalliklar, ham muayyan cheklov va qiyinchiliklarni o‘z ichiga oladi.

Yevroobligatsiya – bu chiqarilgan mamlakat yoki bozorning milliy valyutasidan boshqa valyutada denominatsiya qilingan qarz vositasi. Yevroobligatsiyalar ko‘pincha yevrodollar yoki yevro-iena obligatsiyalari kabi valyutaga ko‘ra birlashtiriladi. Yevroobligatsiyalar xorijiy valyutada chiqarilganligi sababli, ular ko‘pincha xorijiy obligatsiyalar deb ataladi.

Xalqaro obligatsiyalar - bu emitentlar (bu holda tijorat banklari) tomonidan xalqaro moliya bozorlariga chiqariladigan qarz hujjatlari. Ushbu obligatsiyalar turli

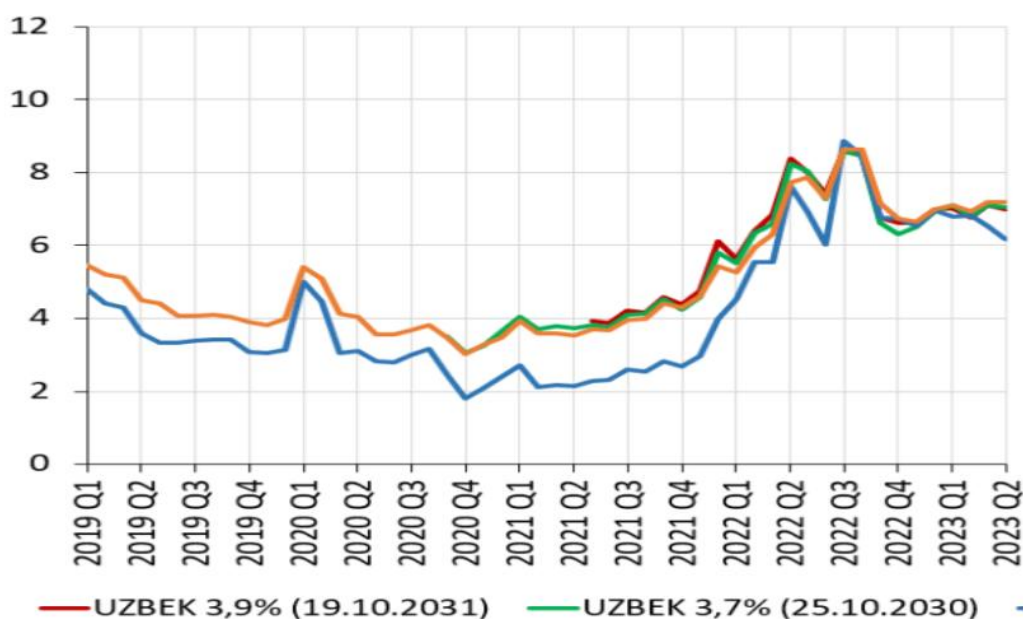
xil valyutalarda nominal qiymatiga ega bo'lishi va butun dunyo bo'ylab investorlarga sotilishi mumkin.

Bugungi kunda tijorat banklari faoliyatini takomillashtirish, resurslar barqarorligini ta'minlash va aktivlar rentabelligini oshirish dolzarb masala hisobalanadi. Yevroobligatsiyalarni emissiya qilish jarayoni muayyan tayyorgarlik bosqichlarini hamda qo'shimcha xarajatlarni talab etadi. Biroq, buning evaziga emitentlar uzoq muddatga mo'ljallangan katta hajmdagi mablag'larni nisbatan arzon foiz stavkalari orqali jalb qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

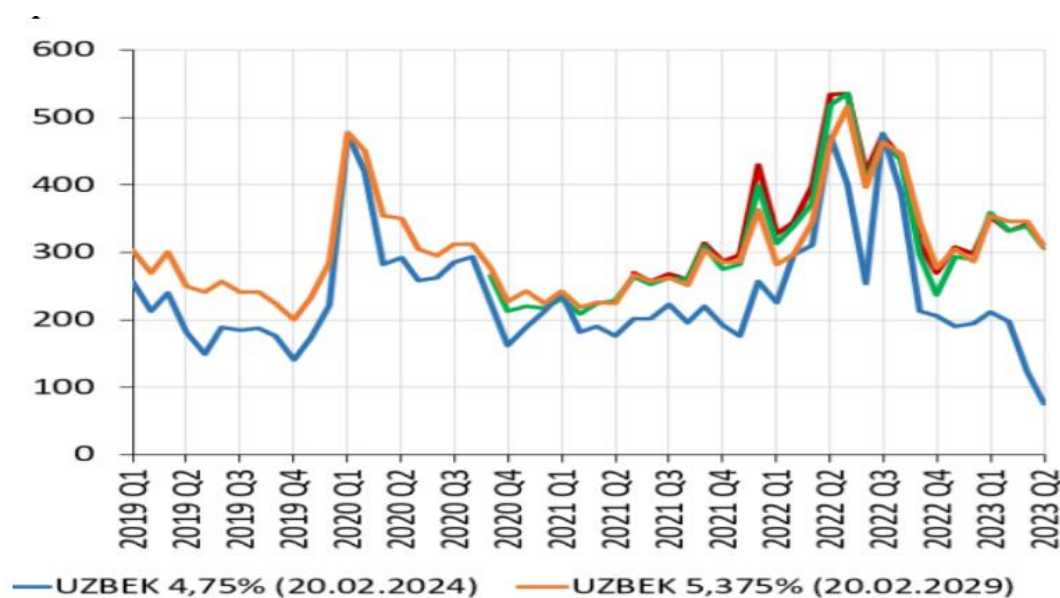
Odatda yevroobligatsiyalar kamida 3 yillik muddat bilan chiqariladi, eng ko'p uchraydigan amal qilish muddati esa 5 yilni tashkil etadi. Yirik xalqaro korporatsiyalar emissiya qiladigan yevroobligatsiyalar esa odatda 15 yildan 30 yilgacha bo'lgan davrni qamrab oladi.

Yevrobondlar xalqaro moliya bozorida keng qo'llaniladigan instrument bo'lib, emitentlarga xorijdan investitsion mablag' jalb etish imkoniyatini yaratadi. Biroq, ushbu moliyaviy vositaning ham o'ziga xos ustunliklari, ham ma'lum cheklavlari mavjud.

2023-yil 1-iyul holatiga ko'ra, 2029, 2030 va 2031-yillarda so'ndiriladigan suveren yevroobligatsiyalar daromadliligi 7 foiz atrofida bo'lib, benchmark suveren yevroobligatsiyalariga nisbatan o'rtacha 300 bazis banddan yuqori spread saqlanib qoldi.

1-rasm. Xorijiy valyutada joylashtirilgan O'zbekiston suveren yevroobligatsiyalarning daromadliligi, % [3]

2-rasm. Xorijiy valyutada joylashtirilgan O'zbekiston suveren yevroobligatsiyalar G-spredi*, bazis band [4]

G-spredi – obligatsiya va uning benchmark ya'ni AQSh g'aznachiligi obligatsiyalari daromadliligi o'rtasidagi farq. Ushbu farqning ortishi ushbu obligatsiyaning benchmark obligatsiyaga nisbatan xatarlilik darajasi oshganini ifodalaydi.

Xalqaro obligatsiyalar orqali moliyalashtirish bir nechta ketma-ket bosqichlardan iborat bo'lib, ularni amalga oshirishdan avval puxta tayyorgarlik talab etiladi. Tayyorlov jarayonida avvalo bank o'z investitsion ehtiyojlarini tahlil qiladi, kerakli mablag' miqdorini aniqlaydi va emissiya bo'yicha strategik reja ishlab chiqadi. Shuningdek, xalqaro moliya bozorlaridagi talab, foiz stavkalari va umumiy konyunktura baholanadi.

Obligatsiyalar emissiyasi jarayonida esa birinchi navbatda bankning faoliyati, loyihalari, risk omillari va obligatsiya shartlarini aks ettiruvchi prospekt tayyorlanadi. So'ngra obligatsiyalarni bozorda muvaffaqiyatli joylashtirish maqsadida odatda investitsiya banklarining andarrayting xizmatlaridan

foydalaniladi; ular investorlarni jalb qilish va emissiya jarayonini tashkil etishda muhim rol o'ynaydi.

Jalb qilingan kapitaldan foydalanish bosqichida esa bank auksiondan tushgan mablag'larni oldindan belgilangan yo'nalishlarga yo'naltiradi — bu texnologik modernizatsiya, filiallar tarmog'ini kengaytirish, yangi xizmatlarni joriy etish yoki bozor innovatsiyalariga investitsiya bo'lishi mumkin.

Yevroobligatsiyalar yordamida moliyalashtirishning asosiy ustunliklari quyidagilardan iborat:

- ✓ xalqaro kapitalga chiqish imkoniyati — xorijiy investorlar va yirik institutsional subyektlardan katta hajmdagi mablag' jalb etish imkonini yaratadi.
- ✓ uzoq muddatli moliyaviy resurslar — xalqaro obligatsiyalar odatda uzoq muddat bilan taqdim etilib, banklarga pul oqimlarini aniq rejalashtirish imkonini beradi.
- ✓ diversifikatsiya — xalqaro bozorlar orqali moliya jalb qilish mahalliy manbalarga qaramlikni kamaytirib, bozor tebranishlariga nisbatan barqarorlikni oshiradi.
- ✓ qulay shartlar — ayrim holatlarda xalqaro obligatsiyalar ichki bozorga nisbatan pastroq foiz stavkalari va yanada maqbul moliyalashtirish shartlarini taklif qilishi mumkin.

Xalqaro obligatsiyalar orqali tijorat banklari loyihalarini moliyalashtirish katta hajmdagi kapitalni jalb etish hamda moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash imkonini beradi. Biroq bunday moliyalashtirish mexanizmidan foydalanish uchun banklar mavjud risk omillarini atroflicha baholab, pul oqimlarini boshqarishga doir aniq strategiyalarni ishlab chiqishlari zarur. Xalqaro bozor kon'yunkturasini chuqur o'rganish, xorijiy moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kengaytirish va malakali andarrayterlar bilan ishlash esa emissiya jarayonining muvaffaqiyatli yakunlanishida muhim rol o'ynaydi hamda jalb etilgan mablag'larning samarali yo'naltirilishini ta'minlaydi.

Shu bilan birga, yevroobligatsiyalar orqali moliyalashtirish banklarga uzoq muddatli resurslar bazasini shakllantirish, investitsion loyihalarni jadallashtirish va

xalqaro reyting ko'rsatkichlarini yaxshilash imkoniyatini beradi. Bu esa moliyaviy institutlarning global bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirib, milliy bank tizimining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Natijada, to'g'ri tanlangan emissiya strategiyasi, puxta risk-menejment yondashuvi va samarali kapital boshqaruvi tijorat banklariga xalqaro obligatsiyalar bozoridan maksimal darajada foydalanish imkonini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Euroclear : Understanding Eurobonds: A financial history journey (<https://www.euroclear.com/>).
2. S.Elmirzayev, F.Muxamedov, D.Abdikarimova, A.Karimov Moliya bozori va birja ishi: Darslik–T.: OOO«DIADEMA NUR SERVIS» 2023-yil, 520 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki sayti.
4. Karimov A. I. The experience of involving the population's free money in the development of the securities market //International Finance and Accounting. – 2020. – T. 2020. – №. 6. – C. 18.
5. Frederic S.Mishkin, Stanley G.Eakins. Financial markets and institutions. 7th ed. USA: Pearson, 2012. P. 20.